

GERNOT NUSSBÄCHER

Brassó és a Barcaság közigazgatása a koraújkor küszöbén¹

A Havasalföld és Moldva felé futó kereskedelmi utak csomópontjában elhelyezkedő Brassó Erdély egyik legfontosabb városaként ismerjük. Ez az elsősorban gazdasági szempontból előnyös fekvés határozta meg a város jelentőségét a történelem folyamán. Brassóról szólva feltétlenül ki kell emelni, hogy három ország számára is fontos ipari és kereskedelmi központot jelentett, komoly szerepet játszott a határokon átvéelő politikai kapcsolatokban, továbbá messzire kisugárzó kulturális centrumként is működött a térségben.² A régi brassói történeti irodalom inkább a város politikai, gazdasági és művelődéstörténeti fejlődésével foglalkozott, ám a közigazgatásra vonatkozóan is találhatunk néhány értékes adalékot.³ Az intézménytörténet iránt érdeklődő levéltárosként azonban még sok eredeti forrás került a kezem közé, melyek segítségével nagyobb vonalakban ábrázolható a helyi közigazgatás.

A második évezred kezdetén a mai Brassó területén eredetileg több kisebb román település volt: a mai Bolgárszeg negyedben, a Spreng hegyének nyugati oldalán – a mai városi sportpálya közelében –, a Fellegvár északi oldalán és a Rakadó völgyében. E településekről csupán régészeti leletek árulkodnak, írásos emlékek nincsenek róluk. A 13. század elején az akkor még nem Brassó, hanem Földvár központú Barcaságot II. András magyar király a Német Lovagrendnek adományozta, akik német telepeseket hoztak a vidékre. Ők a város mai területén három települést alapítottak: az egyiket Corona néven a mai Fekete templom körül, egy másikat, Brassót a Fellegvár nyugati oldalán és egy harmadikat, Bertalant a Spreng keleti oldalán. Ezek a telepek feltehetően a korábbi helységek szomszédságában jöttek

¹ A szöveg az alábbi, román nyelvű tanulmány átdolgozása: Nussbächer, Gernot: *Contribuții la istoria administrației orașului Brașov în perioada medievală (secolele XII–XVI)*. In: *Historia Urbana. Tomul II*. 1994. Nr. 1. A magyar szöveg egy korábbi változata megjelent a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár gondozásában is, melyet most javított kiadásban adunk közre, dr. Radics Kálmán szíves hozzájárulásával. Vö.: Radics Kálmán (szerk.): *Vármegyék és szabad kerületek. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár közleményei*. Debrecen, 2001. 293–302. A jelen változat Cziráki Zsuzsanna közreműködésével készült, a szerző kiegészítései alapján.

² Brassó város történetére vonatkozó rövid áttekintés: Nussbächer, Gernot: *Johannes Honterus. Sein Leben und Werk im Bild*. 4. Szeben, 1999. 7–13.; Idem. *Căiete Corona. Contribuții la istoria Brașovului*. Caietul 5. Editura Aldus. Brașov, 2006.

³ Herrmann, Georg Michael Gottlieb von: *Das alte und neue Kronstadt*. I–II. Hermannstadt, 1883–1887.; újabban: von Herrmann, G. M. G.: *Das alte Kronstadt. Eine siebenbürgische Stadt- und Landesgeschichte bis 1800*. Herausgegeben von Bernhard Heigl und Thomas Șindilariu. Köln–Weimar–Wien, 2010.; Trausch, Joseph: *Übersichtliche Darstellung der älteren Gemeinde-Verfassung der Stadt Kronstadt*. Kronstadt, 1865.; Stenner, Friedrich: *Die Beamten der Stadt Brassó (Kronstadt) von Anfang der städtischen Verwaltung bis auf die Gegenwart*. Brassó, 1916.; Philippi, Maja: *Die Bürger von Kronstadt im 14. und 15. Jahrhundert*. Bukarest, 1986.

létre.⁴ Brassó első írásos említése 1235-ből való, Corona premontrei kolostorára vonatkozik. A kolostor léte arra utal, hogy Corona inkább városias jellegű település volt, jobbára iparos lakossággal, hiszen a Cenk szűk völgyében a földművelés számára nem volt elegendő hely.⁵ A „*civitas quae vocatur Burza*” települést az 1241-es tatárjárás elpusztította.⁶ Az első, Brassó vidéki közigazgatásra vonatkozó híradás 1288-ból származik, ekkor említik a barcasági megyét – *comitatus de Burcia* – magyar nemesi, székely, szász és román lakossággal.⁷ A korai oklevelekben a névhasználat tekintetében sajátos jelenségre figyelhetünk fel. Jellemző, hogy a 13–14. századi iratokban a Brassó elnevezést inkább használják az egész Barcaságra vonatkoztatva, mint magára a városra.⁸

Corona, a központi település fejlődését helyrajzi elemzés alapján követhetjük nyomon. Valószínűsíthető, hogy Corona 1235 körül harminc gazdaságból állt, azaz három tizedből (*decuria*), vagyis háromszor tíz szomszédos gazdaságból. A 14. század elejére a település két századra (*centuria*), azaz kétszáz gazdaságra nőtt.⁹ A város oly mértékben gyarapodott, hogy a domonkos rend 1323-ban új kolostor alapítását határozta el.¹⁰ Feltételezhetően a város ekkorra már kapott egy városi kiváltságlevelet Károly Róbert királytól, amelynek egy későbbi tatárjárás idején nyoma veszett. Ugyanezen király hasonló kiváltságleveleket bocsátott ki Medgyes, Selyk, Berethalom (1315, 1318, 1331) szász székek, Kolozsvár város (1316, 1331), a Szebeni szász provincia (1317) és a Besztercei Vidék (1331) számára – láthatjuk, a felsorolásból egyedül Brassó hiányzik.¹¹

Az első kifejezetten közigazgatási vonatkozású okirat Coronára vonatkozóan 1342-ből származik, ekkor a városvezetés feladatát négy polgár (*cives*) látta el.¹² Ez az adat lehet az első utalás arra, hogy a város már akkor négy városnegyedre volt osztva.¹³ Ebből az időszakból – a 14. század derekáról – származik Brassó város első ismert pecsétje „*S[igillum] CIVITVM DE CORONA CIVI[tate]*” körirattal, mely két oklevélről is ismert, 1396-ból és 1408-ból.¹⁴ A város 1353-ból származó nagy kiváltságlevelében hallunk először a városi

⁴ Vö.: Nussbächer, Gernot: *Aus Urkunden und Chroniken. Beiträge zur siebenbürgischen Heimatkunde*. Bukarest, 1981. (a továbbiakban: *Aus Urkunden*) 19–22.

⁵ Nussbächer Gernot: *Aus Urkunden und Chroniken. Beiträge zur siebenbürgischen Heimatkunde*. Bd. III. Bukarest, 1990. 121–123.

⁶ Kisch, G.: *Aus der Echternacher Klosterbibliothek*. In: *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Bd. XXVII. (1904) 18.; Wattenbach, W.: *Zum Mongoleneinfall*. In: *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, I. (1878) 93.

⁷ Jakó Zsigmond: *Erdélyi Okmánytár. I. 1023–1300*. Budapest, 1997. 273.

⁸ Nussbächer, Gernot: *Das Burzenland und Kronstadt in den Urkunden des 13. und 14. Jahrhunderts*. *Karpatenrundschaue*, 43. (54.), Nr. 10. (3060). 2010. március 11. III.

⁹ Nussbächer, G. – Bakó, G.: *Block-Struktur Anno 1300. Zur Siedlungsgeschichte des Burzenlandes*. *Karpatenrundschaue*, IV. (XV.) Nr. 51. (1027.) 1971. december 24. 11.

¹⁰ Iványi, Béla: *Geschichte des Dominikanerordens in Siebenbürgen und in der Moldau*. *Siebenbürgische Vierteljahrsschrift*, Bd. LXII. (1939) 42.

¹¹ Nussbächer: *Aus Urkunden*, 15.

¹² Zimmermann, Franz – Werner, Carl: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (a továbbiakban: *Urkundenbuch*) I. Hermannstadt, 1892. Nr. 571., 521–522.

¹³ Bakó, G. – Nussbächer, G.: „*Quartale*” und „*Geschworene*” im mittelalterlichen Kronstadt. *Karpatenrundschaue*, XII. (XXIII.) Nr. 31. (1424.) 1979. augusztus 3. 6.

¹⁴ Zimmermann, Franz: *Die mittelalterlichen Siegel der Stadt Kronstadt und des Burzenländer Distriktes*. In: *Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*. I. 1878. (a továbbiakban: Zimmermann: *Die mittelalterlichen Siegel*) 109–110.; Nussbächer: *Aus Urkunden*, 124–126.

„folnagyról” vagy „falunagyról” (*villicus*), aki a város gazdasági ügyeit irányította.¹⁵ Néhány évvel később, 1358-ban említik először a bírót és az esküdt polgárokat (*iudex et iurati*), ami a városi tanácsnak – a későbbi magisztrátusnak – első okleveles feltűnése.¹⁶ A városbíró elnevezéssel elsőként 1360-ban találkozunk,¹⁷ míg a városi tanácstagok első teljes névjegyzéke 1397-ből származik.¹⁸ Más városokban tizenkét esküdt polgár volt jellemző, ezzel szemben Brassóban minden negyedre négy képviselő, tehát összesen tizenhat fő jutott a városi tanácsban. A városbíró hatáskörébe tartoztak még Botfalu, Vidombák, Szászhermány és Szentpéter barcasági helységek, melyek valamennyien Brassó törvényhatósági jogköre alatt álltak. Brassó városa a tizenhárom barcasági szabad szász faluval együtt alkotta Brassó Vidékét (*districtus*), más néven provinciát, melyet 1355-ben említenek először.¹⁹ A Brassói Vidék első ismert pecsétje „*S[igillum] civium et provincialium de Brascho*” körirattal 1368-ból való.²⁰ A Brassó város és a tizenhárom barcasági falu között fennálló közigazgatási kapcsolatot 1377-ben erősítették meg a „*seniores, iudices, iurati totaque communitas Saxonum sedis Brassouiensis*” számára.²¹

A 14. század harmadik negyedében Brassó városa számos fontos kereskedelmi kiváltságlevelet nyert, melyek tovább erősítették szerepét a Vidékben és a vármegyékben. Brassóval kapcsolatban feltétlenül említést érdemel az a tény, hogy a vármegye illetékessége ebben az időszakban igencsak korlátozott volt a területén. Nagy Lajos magyar király uralkodása idején tovább bővült a város jogköre, a vármegyei hatóságok rovására. A király törvényhatósági és közigazgatási reformja eredményeként Brassó – a Szeben központú Hét Szász Székhez hasonlóan – felsőfokú törvényhatósági központ rangjára emelkedett.²² Az első, e törvényhatósági kapcsolatra utaló adat 1371–1372-ből származik,²³ amelyet Zsigmond király 1428-ban erősített meg újabb kiváltságlevéllel.²⁴

A 15. század kezdetétől a városon belül is jelentős változások kezdődtek. 1419-ben új közigazgatási tényezőként jelenik meg az oklevelekben a városi jegyző (*notarius*).²⁵ A gyarapodó közös ügyek, a rendszeres és jól szervezett összejövetelek igénye arra indította a várost, hogy alkalmas teret biztosítsanak a legfelsőbb városi ügyintézés számára. A brassói városi tanács és a barcasági vidék gyűlése a következő esztendőben, 1420-ban határozták el, hogy külön hivatali helyiséget építenek. Kezdetben ezt a „*stuba pro reddendi iustitia cuilibet quaerulanti*” néven emlegették, és a szűcs céh boltja felett helyezkedett el.²⁶ Ez volt a későbbi tanácsház magja. A város negyedeire vonatkozóan 1475-ből szerezhetünk pontosabb értesüléseket: a négy városrészt egy városi kapu és három kápolna után *Portica, Cor-*

¹⁵ *Urkundenbuch* II. Nr. 677., 93–96.

¹⁶ *Urkundenbuch* II. Nr. 736., 152–153.

¹⁷ *Urkundenbuch* II. Nr. 522., 755–756.

¹⁸ *Urkundenbuch* II. Nr. 1391., 175–176.

¹⁹ *Documenta Romaniae Historica. Seria C. Transilvania. Volumul X (1351–1355)*. Bukarest, 1977. Nr. 326. 340–341.

²⁰ Zimmermann: *Die mittelalterlichen Siegel*, 108.

²¹ *Urkundenbuch* II. Nr. 1085., 479–481.

²² Nussbächer: *Aus Urkunden*, 16.

²³ *Urkundenbuch* II. Nr. 963. 970. 979., 364–365. 368–369. 375–376.

²⁴ *Urkundenbuch* IV. Nr. 2051., 356.

²⁵ *Urkundenbuch* IV. Nr. 1858. 1859–61. 1863. 1864., 93–95. 97. 101–102.

²⁶ *Urkundenbuch* IV. Nr. 1886.; 130–131.

pus Christi, Catharina és Petri néven említették.²⁷ A városi levéltárról először 1476-ban esik szó a városi jegyző egyik levelében, melyben megemlíti, hogy a kiváltságleveleket egy ládában őrizték, jóllehet ekkor még nyilvántartási rendszer nélkül.²⁸ A 15. század vége egyéb érdekességgel is szolgál: ebből az időből származik az az adat, mely román jegyző (*logofăt*) jelenlétéről tanúskodik a városi hivatalnokok között. Közreműködését a város élénk levelezése indokolta a Kárpátokon túli román fejedelemségekkel.²⁹

1450 után kibővült a brassói városi tanács és a barcasági vidéki gyűlés törvényhatósági illetékessége. Egy 1455-ös kiváltságlevél alapján a brassói és barcasági lakosok kizárólag a brassói tanács joghatósága alá tartoztak, függetlenül attól, hogy éppen az ország mely területén tartózkodtak.³⁰ Hunyadi János ugyanezen évben parancsolta meg a brassóiaknak, hogy tiszteljék a városi bírót, a tanácsosokat és a városi tanácsot.³¹ A brassói királyi vármegye és a Brassóban, illetve a Barcaságban vármegyei ispánként illetékes székely ispán hatáskörének korlátozása ezzel párhuzamosan zajlott.³² Teljesen új helyzet alakult ki Mátyás király uralkodása idején, ekkor ugyanis megszüntették a brassói és a besztercei vármegyéket. Ez előfeltétele volt annak, hogy Brassó – hozzá hasonlóan Beszterce – más erdélyi szász területekkel egységbe tömörülhessen. A folyamat jelentős lépéseként Hunyadi Mátyás 1471-ben kiterjesztette a kiváltságolt szászok által fizetett közös adót ezen területekre is,³³ majd ezt az adóprivilegiumot 1473-ban tovább bővítette a Hét, illetve a Két Szék³⁴ és a többi szász terület tekintetében.³⁵ Mindezek eredményeként a Hét Szék, a Két Szék, a Brassói Vidék és a Besztercei Vidék képviselői 1473. március 26-án első ízben gyűjthették össze az egyetemes szászság adóját.³⁶ A következő években újabb lendületet kapott a kiváltságolt szászok lakta – a régi szebeni, medgyesi, brassói és besztercei provinciák örökebe lépő – területek közötti kapcsolat kiépülése, melynek egyik legfontosabb mozzanata egy olyan közös gyűlés létrehozása volt, ahol a közösség egészére érvényes szabályokat alkothattak. Az *Universitas Saxorum*, azaz Szász Egyetem néven ismert új közigazgatási egység valójában az egy közösségbe tartozó szászság egészét testesítette meg. Mindazonáltal ez a fogalom csak a kiváltságolt szászokat foglalta magában, azokat, akik az úgynevezett „Királyföldén”

²⁷ Az adatok az 1475–1500 közötti adójegyzékekből származnak. Vö.: *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* (a továbbiakban: *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*) III. Kronstadt, 1896. 614–17.

²⁸ Nussbächer, Gernot: *Contribuții la istoria arhivei Braşovului în secolele XV–XVIII*. In: Muzeul Judeţean Braşov, Cumidava IV. Braşov, 1970. 559–660.

²⁹ Bogdan, I.: *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Braşovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*. I. București, 1905. Nr. 243. 298–299.; Tocilescu, Gr.: *534 documente slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul*. București, 1931. Nr. 463., 461.

³⁰ *Urkundenbuch* V. Nr. 2965., 490–492.

³¹ *Urkundenbuch* V. Nr. 2980., 500–501.

³² Müller, G. E.: *Die Grafen des Kronstädter Ditriktes, bzw. des Kronstädter Provinzialverbandes*. Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge. XLII. Hermannstadt, 1925. 307–311., 352–353.

³³ *Urkundenbuch* VI. Nr. 3869., 498–499.

³⁴ Szász közigazgatási egységek. A „Hét Szék” („*Sieben Stühle*”) néven ismert egység Szászvárost (Bross), Szászsebest (Mühlbach), Szerdahelyet (Reußmarkt), Szebent (Hermannstadt), Újgyházat (Leschkirch), Nagysinket (Großschenk), Segesvárt (Schäßburg) és Kőhalmot (Reps) foglalja magában, melyek valamennyien Szeben közvetlen fennhatósága alatt álltak. A „Két Szék” („*Zwei Stühle*”) elnevezés Medgyest (Mediasch) és Selyket (Schelk) takarja.

³⁵ *Urkundenbuch* VI. Nr. 3945., 543.

³⁶ *Urkundenbuch* VI. Nr. 3949., 545–546.

laktak. Társadalmi helyzetüktől függetlenül nem számítottak ide azok a szászok, akik a nemesi irányítású vármegyei területen éltek. A Szász Egyetem területén román lakosok is éltek, ők azonban semmiféle politikai jogokkal nem rendelkeztek. A Szász Egyetem kialakulását Hunyadi Mátyás 1486-os kiváltságlevele pecsételte meg. A király kiterjesztette az 1224-ben II. András király által a szebeni szászoknak adott, *Andreanum* néven ismert kiváltságlevél hatáskörét a korábbi privilégiumokban részesülő valamennyi erdélyi szász területre.³⁷ Brassó város és vidéke küldöttei révén aktív részt vállalt a Szász Egyetem működésében, viszont gazdasági erejére alapozott autonómiáját sok tekintetben megőrizte. Ez a kettős helyzet az idők folyamán sok ellentmondáshoz vezetett, ám a Szász Egyetem mindig megfelelő keretet biztosított az ellentétek elsimításához. A középkori Erdélyben a brassói autonóm vidék élén álló Brassó az erdélyi országgyűlésre is küldött képviselőket, már a Szász Egyetem megalakulása előtt is. Ők az úgynevezett „Szász Nemzet” részeként vettek részt az országgyűlés munkájában. Ám az első egyezményben, mely az erdélyi rendi nemzettek között kötöttetett 1437-ben („*unio trium nationum*”), Brassó nem szerepel.³⁸ Csupán a második uniónál, 1459-ben találkozunk Brassó vidékiekkel a jelenlévők között.³⁹

A 15. század második fele ismét fordulópontot jelentett a brassói közigazgatás fejlődésében. A város ugyanis földesúri jogon bírt javak birtokába jutott, így számos új feladat ellátását kellett megoldani. 1462-ben a korábbi városi bírót, Petrus Gref Újfalu és Komlós birtokokat adományozta a városnak.⁴⁰ 1471-ben újabb birtokokkal, ezúttal a forgalmas, Fogarast és a Barcaságot összekötő kereskedelmi út mentén fekvő Parróval és Sárkánnyal lett gazdagabb a város.⁴¹ A legfontosabb szerzemény azonban kétségtávol a töröcsvári uradalom volt, mely 1498-ban zálogbirtokként jutott Brassó kezére. Ezzel az Erdélyből Havasalföld felé vezető legjelentősebb kereskedelmi út került a város közvetlen ellenőrzése alá.⁴²

Brassó irányításában a 15. századtól találkoznak a százatyák (*communitas centum virorum*) intézményével. Nevéből is kitűnik, a testületet száz férfiből állt, minden városnegyedből 25 fő. Kinevezésük jogát a városi tanács megtartotta magának. A százatyák választották a városi főtiszteteket, a bírót és a folnagyt, megegyezve a tanácsosokkal, akiknek szintén beleszólási joguk volt e két fő tisztség betöltésébe. A százatyák tagjai halálukig megtarthatták posztjukat, üresedés esetén a városi tanács nevezett ki újabb tagot. A választás során azt tartották szem előtt, hogy a városi polgárok között kik azok, akik képzettségüket és tapasztalatukat tekintve a leginkább hozzájárulhatnak a közös ügyek megfelelő menetéhez. A százatyák városi statútumok megalkotásában is részt vettek, s feladataik közé tartozott a városi számadások ellenőrzése is. A százatyák első írásos említése 1495-ből származik,⁴³ valószínűleg „községként”, ahogyan egy 1491-es városi védszabályzat rögzítette.⁴⁴

A 16. századtól kezdve már jóval többet tudunk a brassói közigazgatásról, hiszen több levéltári anyag áll rendelkezésünkre. Az adósok könyvének (*Regestrum debitorum*

³⁷ *Urkundenbuch* VII. Nr. 4623., 412–423.

³⁸ *Urkundenbuch* IV. Nr. 2293., 638–640.

³⁹ *Urkundenbuch* VI. Nr. 3198., 64–68.

⁴⁰ *Urkundenbuch* VI. Nr. 3296., 127–128.

⁴¹ Nussbächer, Gernot: *Posesiunile oraşului Braşov în Ţară Făgăraşului în secolele XV–XVII*. In: *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie din Cluj-Napoca*. XXIV. Cluj-Napoca, 1981. 325.

⁴² Philippi: *Die Bürger von Kronstadt*, i. m.

⁴³ Müller, G. E.: *Stühle und Distrikte als Unterteilungen der Siebenbürgisch Deutschen Nationsuniversität*. Hermannstadt, 1941. 76.

⁴⁴ Philippi: *Die Bürger von Kronstadt*, 26.

civitas) első bejegyzése 1504-ből származik, a város jövedelmeit rendszerező könyvet (*Liber proventuum*) 1506-ban nyitották meg. 1504-től állnak rendelkezésünkre a töröcsvári uradalom számadáskönyvei, melyeket a brassói tanácsból kijelölt két várnagy (*castellani*) kezelt.⁴⁵ A közös építkezésekre két sáfár (*procurator*) ügyelt, róluk először egy 1476-os adat árulkodik.⁴⁶ Brassóban több városi alkalmazott is volt, akik negyedévente fizetést kaptak szolgálataikért. A legrégebb fennmaradt brassói sáfárszámadás 1520-ból a fizetett alkalmazottak összetételéről tanúskodik: három kapuőr, egy muskétás mester (*balistarius*), egy ágyúmester (*bombardarius*), egy fegyvermester (*politor armorum*), az egyház organistája és harangozója, a városi és a bertalani iskola rektorai, illetve egy káplán szerepel a listán.⁴⁷

Fentebb már szó volt arról, hogy a város és a vidék gazdasági ügyeiért a folnag (*villicus*) felelt. Az adók is az ő felügyelete alatt kerültek begyűjtésre. Brassó vidékére a százszokra kirótt központi adóból száz adóegységet osztottak, ebből a város harminchetet vállalt, a vidék helységeire jutó adóegységek száma kettő és kilenc között mozgott.⁴⁸ Brassó városában az adót egy sajátos kulccsal osztották el a lakosok között kisebb egységekre (*lotones*).⁴⁹ A folnag keze alatt egyesültek a város birtokaiból – Töröcsváról, Parróról, Sárkányról, Barcaújfaluból, valamint az egyházi tulajdonban lévő, ám városi igazgatás alatt álló Zernyestről és Tohányból – befolyó jövedelmek is. A város és a vidék közös alkalmazottainak, a jegyző, az orvos és a román jegyző illetményének kifizetése szintén a folnag hatáskörébe tartozott.⁵⁰

Nagy közigazgatási reformra Brassóban Johannes Benkner városbírósa idején (1547, 1548, 1550–1552, 1555–1560, 1565) került sor.⁵¹ Először a számadási rendszert alakították át 1551-ben, majd 1552-ben a városi jegyző, Christian Pomarius vezetése alatt zajlott le a városi irattárban őrzött kiváltságlevelek rendezése.⁵² A városi statútumok összegyűjtése 1555-ben kezdődött meg a *Decretale Coronensium* címen ismert kötetben.⁵³ Ugyanebben az évben újjászervezték, módosították a városnegyedek rendszerét,⁵⁴ továbbá bevezettek egy jegyzőkönyvet is az örökfelosztásokról (*registrum divisorale*).⁵⁵ Ugyanezen évből származik a Parró, Barcaújfalu és Sárkány jövedelmeire és kiadásaira vonatkozó első számadáskönyv.⁵⁶ A város ügyeinek írásos rögzítése az igazságszolgáltatásban is megjelent, hiszen 1558-tól már a bírói jegyzőkönyvet (*Liber actuarius*) is ismerjük, amelybe a városi tanácshoz fellebbezett ügyekben hozott ítéleteket jegyezték le.⁵⁷ A fellendülő nyilvántartási rendszert egészíti ki az 1573-ból fennmaradt, városi házak értékének felbecslését megőrző

⁴⁵ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* I. 82., 174., 177.

⁴⁶ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* III. 793. 794. (1478) 795. (1479)

⁴⁷ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* I. 229., 300., 500.

⁴⁸ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* I. 255.

⁴⁹ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* III. 636–637.

⁵⁰ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* I. 274. (notario in salario – 1520) 280. (physico in salario – 1520) 369. (popae in salario – 1521)

⁵¹ Nussbächer, Gernot: *Johannes Benkner. Sein Leben und Wirken in Wort und Bild*. București, 1988. 60–61.

⁵² Nussbächer, Gernot: *Din activitatea arhivistică a lui Christian Pomarius*. In: *Revista Arhivelor*. III. Nr. 2/1965. 171.

⁵³ Arhivele Naționale Brașov. Colecția de manuscrise II/8. folio 37–66.

⁵⁴ Arhivele Naționale Brașov. Fond Primăria Brașov. Registre de impozite III.D.7a (1555–1558, 1562–1566)

⁵⁵ Arhivele Naționale Brașov. Fond Primăria Brașov. Socoteli alodiale Brașov. V/9. folio 135.

⁵⁶ Arhivele Naționale Brașov. Fond Primăria Brașov. Socoteli alodiale Brașov. VIII/1.

⁵⁷ Arhivele Naționale Brașov. Fond Primăria Brașov. Registre IV.D.1. folio 1.

jegyzőkönyv is.⁵⁸ A funkciók bővülésére, illetve újabbak megjelenésére utal az az 1577-es adat a város statútumaiból, mely először említi a folnagnak alárendelt vásárbíró (*Markt-Richter*).⁵⁹ A 16. század második felében változások következtek be a városi tanács szervezetében is: 1560-tól kelti fel figyelmünket az a jelenség, hogy a városi tanács névjegyzékeiben „öreg tanácsosokat” is feltüntetnek, közvetlenül a bíró neve után és a folnagy előtt.⁶⁰

Az 1600-as esztendő városi tanácsi tisztviselőinek névsorát önmagában is érdemes szemügyre venni. A felsorolásból ugyanis remekül kitűnik az, hogy a közigazgatási funkciók többségét egyszerre mindig két tanácsosra osztották:

1. Valentin Hirscher városbíró és töröcsvári várnagy (*castellanus*)
2. Cyrillus Greissing, öreg tanácsos (*senior*) és töröcsvári várnagy (*castellanus*)
3. Sebastian Zompolius, öreg tanácsos (*senior*) és vámszedő (*vigesimator*)
4. Johann Draudt, öreg tanácsos (*senior*), vizsgálóbíró
5. Johannes Hirscher, folnagy (*villicus*)
6. Petrus Draudt, vámszedő (*vigesimator*)
7. + 9. Andreas Schwartz és Jacón Vielp, zernyesti és tohányi felügyelők (*procurator*)
8. Lassel Blösch, vizsgálóbíró
10. + 11. Stephan Kimmel és Johannes Schoppel, sárkányi és parrói felügyelők
12. + 13. Rosen Gerg és Michael Gräff, barcaújfalvi felügyelők
14. + 15. Lucas Entz és Mathias Fronius, vladényi és szúnyogszegi felügyelők
16. Marcus Schunckanunck, a kutak felügyelője
17. + 18. Michael Weiss és Georg Schranen, sáfárok (*procuratores*)⁶¹

Utolsó szempontként néhány gondolat erejéig a régi Brassó földrajzi helyzetére és elrendezésére is érdemes kitérni. A város magja a Belváros volt, melyet tornyokkal, bástyákkal sűrűn szabdalta várfal vett körül. Itt laktak a háztulajdonnal és polgárjoggal rendelkező városi polgárok, iparosok és kereskedők. A városfalakon kívül – *extra muros* – három külváros helyezkedett el: nyugatra az úgynevezett Bolgárszeg terült el,⁶² melyet zömében kereskedésből élő románok laktak. Észak felé Óbrassót találjuk,⁶³ ahol szász parasztszaládok éltek. Kelet felé terült el a Bolonya néven ismert külváros,⁶⁴ ahol magyar lakossággal találkozzunk. Az adó beszédese szempontjából a Belváros volt irányadó, amelyet a már említett négy negyedre osztottak fel, az adó begyűjtése is ezek szerint zajlott. Érdekesség, hogy minden adónegyvednek volt egy része a Belvárosban és egy másik része valamelyik külvárosban is: *Catharina* és *Corpus Christi* a Bolgárszegben, *Petri* Óbrassóban, *Portica* pedig Bolonyában.

A Barcaság egyértelműen Brassó irányítása alatt állt, e város volt a Vidék székhelye. Még négy jelentősebb, mezővárosi rangú település feküdt a térségben, Rozsnyó,⁶⁵ Fekete-

⁵⁸ Arhivele Naționale Brașov. Fond Primăria Brașov. Registre IV.G. 1. folio 3.

⁵⁹ Dr. Kolozsvári Sándor – Óvári Kelemen: *Corpus statutorum Hungariae municipalium*. I. Budapest, 1885. 539–540.; *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt. Neunter Band. Zunfturkunden 1420–1580*. Hrsg. von Gernot Nussbächer és Elisabeta Marin. Kronstadt–Heidelberg, 1999. 348–352.

⁶⁰ Arhivele Naționale Brașov. Colecția Biserica Neagră Brașov. IV.E.18. (1560); IV.E.29. (1590); IV.Hd.16/1. (1595)

⁶¹ *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*. VI. Brassó, 1915. 6.

⁶² ném. Obere Vorstadt, rom. Șcheii Brașovului

⁶³ ném. Altstadt, rom. Brașov Vechi

⁶⁴ ném. Blumenau, rom. Blumăna

⁶⁵ ném. Rosenau, rom. Râsnov

halom,⁶⁶ Földvár⁶⁷ és Prázsmár⁶⁸. További kilenc szabad szász falu helyezkedett el szét-szórva a Barcaság területén: Keresztényfalu⁶⁹ és Volkány⁷⁰ Rozsnyó tövényhatósági körzetében, Vidombák,⁷¹ Szentpéter,⁷² Botfalu⁷³ és Szászhermány⁷⁴ Brassó igazságszolgáltatása alá rendelve, Höltövény,⁷⁵ Veresmart⁷⁶ és Szászmagyarós⁷⁷ pedig Földvárhoz tartozott. Mindezt kiegészítették Brassó földesúri jogon bírt birtokai, melyekről a 16. századtól fogva van tudomásunk. A legfontosabb ezek közül kétségtávol a töröcsvári uradalom volt, melyhez Töröcsvár mint *caput bonorum* mellett hozzátartozott Apáca,⁷⁸ Krizba⁷⁹ és a Hétfalu néven ismert településeggyüttes: Bácsfalu,⁸⁰ Türkös,⁸¹ Csernátfalú⁸² és Hosszúfalú⁸³ – e négy falu alkotja a mai Szecselevárost⁸⁴ –, továbbá Tatrang,⁸⁵ Pürkerec⁸⁶ és Zajzon⁸⁷ helységek.⁸⁸ Ezenfelül a korai középkorban még városi birtok volt Barcaújfalu,⁸⁹ Vledény⁹⁰ és Szűnyogszeg⁹¹ a Barcaságban,⁹² illetve Sárkány⁹³ és Parró⁹⁴ a Fogaras vidékén.⁹⁵ Szintén Brassó gazdagságát gyarapította a néhai egyházi birtokok, Zernyest⁹⁶ és Tohány⁹⁷ jövedelme.

⁶⁶ ném. Zeiden, rom. Codlea

⁶⁷ ném. Marienburg, rom. Feldioara

⁶⁸ ném. Tartlau, rom. Prejmer

⁶⁹ ném. Neustadt, rom. Cristian

⁷⁰ ném. Wolkendorf, rom. Vulcan

⁷¹ ném. Weidenbach, rom. Ghimbav

⁷² ném. Petersberg, rom. Sânpetru

⁷³ ném. Brenndorf, rom. Bod

⁷⁴ ném. Honigberg, rom. Hărman

⁷⁵ ném. Heldsdorf, rom. Hălchiu

⁷⁶ ném. Rothbach, rom. Rotbav

⁷⁷ ném. Nußbach, rom. Măieruş

⁷⁸ ném. Geist, rom. Apaşa

⁷⁹ ném. Krebsbach, rom. Crizbav

⁸⁰ rom. Baci

⁸¹ rom. Turcheş

⁸² rom. Cernatu

⁸³ rom. Satulung

⁸⁴ rom. Săcele

⁸⁵ rom. Tărlungeni

⁸⁶ rom. Purcăreni

⁸⁷ rom. Zizin

⁸⁸ Nussbächer, Gernot: *Contribuţii la istoricul cetăţii Bran şi a domeniului ei în secolele XIV–XVI*. In: Muzeul Judeţean Braşov. Cumidava IX/1. Braşov, 1976. 25–33.

⁸⁹ ném. Neudorf, rom. Satu Nou

⁹⁰ ném. Wladein, rom. Vlădeni

⁹¹ ném. Schnakendorf, rom. Țânțari, ma Dumbrăvița

⁹² Nussbächer, Gernot: *Date din trecutul comunei Dumbrăvița (satele Țânțari și Vlădeni) în secolele XV–XVI*. In: Muzeul Judeţean Braşov. Cumidava XIV. Braşov, 1990. 105–111.

⁹³ ném. Schirkanyen, rom. Sercaia

⁹⁴ rom. Părău

⁹⁵ Nussbächer, Gernot: *Poseziunile oraşului Braşov în Țara Făgăraşului în secolele XV–XVI*. In: Anuarul Institutului de istorie şi arheologie din Cluj-Napoca. XXIV. Cluj-Napoca, 1981. 325–336.

⁹⁶ ném. Zernen, rom. Zărneşti

⁹⁷ ném. Tauchen, rom. Tohan; Nussbächer, Gernot: *Date din trecutul localităţilor Zărneşti şi Tohan*. Cumidava XIII. Tom. 2. Braşov, 1982. 57–63.